

О. С. Полторацький,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри глобальних і регіональних систем
Дипломатичної академії України при
Міністерстві закордонних справ України

АРХІТЕКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ТРАНСАТЛАНТИЧНОГО БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ

У статті аналізуються основні напрями динаміки трансформації європейської безпеки як невід'ємної складової трансатлантичного безпекового простору, визначаються політико-правові особливості основних положень проекту Договору про європейську безпеку, запропонованого Російською Федерацією, подається оцінка подальшого розвитку відносин у сфері безпеки між основними акторами трансатлантичного простору.

Ключові слова: європейська безпека, архітектура безпеки, трансатлантичний простір, юридично зобов'язуючий договір, Договір про європейську безпеку, Росія, США, НАТО, ЄС, ОДКБ.

А. С. Полторацкий
АРХИТЕКТУРА ЕВРОПЕЙСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В
КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО
ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА
БЕЗОПАСНОСТИ

В статье анализируются основные направления динамики трансформации европейской безопасности как неотъемлемой составляющей трансатлантического пространства безопасности, определяются политико-правовые особенности основных положений проекта Договора о европейской безопасности, предложенного Российской Федерацией, дается оценка дальнейшего развития отношений в сфере безопасности между основными актерами трансатлантического пространства.

Ключевые слова: европейская безопасность, архитектура безопасности, трансатлантическое пространство, юридически обязывающий договор, Договор о европейской безопасности, Россия, США, НАТО, ЕС, ОДКБ.

O. S. Poltoratskyy
EUROPEAN SECURITY ARCHITECTURE
IN THE CONTEXT OF THE PRESENT TRANSATLANTIC
SECURITY AREA DEVELOPMENT

The article analyses basic directions of the European security transformation dynamics as an indispensable component of the transatlantic security area, defines specific political and legal features of basic provisions of the draft European Security Treaty proposed by the Russian Federation, estimates further development of security relations among key actors in the transatlantic area.

Key words: European security, security architecture, transatlantic area, legally binding treaty, European Security Treaty, Russia, U.S., NATO, EU, CSTO.

Постановка проблеми. Сьогодні стають очевидними три напрями динаміки трансформації європейської безпеки як невід'ємної складової трансатлантичного безпекового простору у широкому контексті.

По-перше, стратегічна обстановка на трансатлантичному просторі є складною. Про це свідчить характер стратегічних загроз, що постали у цьому просторі, а саме: змішані, внутрішньо та зовнішньо взаємозалежні, транснаціональні, довготривалі структурні й нові глобальні системні. У світі наразі немає єдиної думки щодо того, як сформулювати стратегічні відповіді на зазначені загрози і яким чином можна поєднати «жорстку» і «м'яку» силу. Спостерігаються різні реагування на «жорсткі» (тероризм, подальше поширення зброї масового знищення, тиранія) та «м'які» (зв'язка енергетика – навколишнє середовище – економіка – наслідки фінансової кризи) загрози безпеці. При цьому зв'язок між цими видами загроз слабко концептуалізований і недостатньо зрозумілий. Спостерігаються також внутрішньо- та міжвідомчі розколи між регіональними і глобальними компетенціями інституцій, недостатнє узгодження розподілу обов'язків, слабкі або повністю відсутні міжінституційні зв'язки (наприклад, ЄС та ОДКБ, ОДКБ і НАТО, ШОС та ОДКБ). Росія в такій ситуації розглядається деякими державами як стратегічний партнер, а іншими – як стратегічний супротивник.

По-друге, залучення багатьох сторін-учасниць у безпекову сферу свідчить про збереження якісних нерівно-

мірностей і асиметрії. Інституційна вага та гравітаційне тяжіння інституцій також демонструють асиметрію. ЄС і НАТО старші, більш глибоко інституціоналізовані, ніж, наприклад, СНД/ОДКБ, а отже, перші із значними застереженнями визнають останніх як рівноправних гравців. Незважаючи на те, що ОБСЄ має універсальне членство та комплексний підхід, вона є найслабшим інститутом безпеки, чия роль ставиться під сумнів.

По-третє, Росія вголос висловлює незадоволення нинішнім статус-кво: при домінуванні НАТО-центризму та блокової ментальності балансу сил часів «холодної війни» вона практично не мала впливу на ухвалення стратегічних рішень на трансатлантичному просторі протягом останніх 20 років. Як наслідок, за сьогоdnішньої стратегічної обстановки, відповідно до російських аргументів, сучасні структури і механізми безпеки є нестабільними й погано підходять для ефективною об'єднаною боротьби зі спільними загрозами та викорінення причин кризи у ХХІ столітті. Відтак існує об'єктивно обґрунтована необхідність «перезавантаження» архітектури європейської безпеки за сучасних міжнародно-політичних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема безпеки, зокрема європейської, і стабільності приділено багато уваги в дослідженнях вітчизняних фахівців Інституту світової економіки та міжнародних відносин Національної академії наук України, Інституту міжнародних відносин Київського національного універси-

тету імені Тараса Шевченка, Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та інших. Ідеться про роботи Є. Є. Камінського, О. Г. Білоруса, Д. Г. Лук'яненка, М. М. Сунгуровського, В. А. Манжолі, О. А. Коппель, О. С. Пархомчук, І. О. Мінгазутдінова, В. Ю. Константинова. Проблема впливу Росії, США, НАТО, ЄС та інших держав і міжнародних структур присвячені численні монографії та статті провідних зарубіжних фахівців країн Європи і США. Зокрема заслуговують на увагу роботи З. Бжезінського, Дж. Кеннана, Ч. Купчана, Дж. Даффілда, М. Рюле, Н. Вільямса та ін.

Мета статті – проаналізувати політико-правові аспекти можливості й доцільності зміни архітектури європейської безпеки на основі розгляду проекту Договору про європейську безпеку, запропонованого Російською Федерацією; дати оцінку подальшому розвитку відносин у сфері безпеки між основними акторами трансатлантичного простору, виходячи з їх сучасних політичних позицій.

Основні результати дослідження. У червні 2008 року під час свого першого міжнародного візиту до Берліну як Президента Росії Дмитро Медведєв запропонував переглянути архітектуру європейської безпеки та скликати саміт європейських держав у розширеному складі з метою обговорення нового договору, який би покінчив із тривалим відчуженням Росії від Європи і «перевстановив» неподільний простір безпеки «від Ванкувера до Владивостока» [1]. При цьому підкреслювалося, що Росію було штучно маргіналізовано «військово-блоковим» мисленням Заходу, а відтак європейська безпека є розділеною. Пропозицію Росії щодо Договору про європейську безпеку (ДЄБ) слід розглядати як першу за останні 20 років спробу Москви сформулювати цілісне бачення зовнішньої політики.

Більшість основних тез і положень Договору, які були оприлюднені у листопаді 2009 року, відображають стандартні принципи європейської безпекової доктрини, як-от: повага до національного суверенітету та територіальної цілісності, відмова від використання сили чи загрози силою, неподільність європейської безпеки, всеохопний контроль над озброєннями. Фактично, зазначені принципи визначені в чинних угодах у сфері європейської безпеки, зокрема у Паризькій Хартії для нової Європи (1990), Основному положенню Акті Росія – НАТО (1997), а також у Договорі ЗСЄ (1990).

Прихильники ідеї Д. Медведєва вважають, що з точки зору кінцевих цілей і результатів Росія прагне юридично зобов'язуючого договору, підписаного всіма державами, оскільки сама ідея відродження міжурядового діалогу з питань безпеки в Європі відображає правовий універсалізм російської політики, який був характерний для цієї країни протягом майже всієї її історії від часів Петра Великого і є характерним для політичного стилю Медведєва [2]. Юридично зобов'язуючий договір усуває невизначеність, формує довіру та впевненість і зменшує помилкове сприйняття загроз, а отже, дозволяє Росії, Європі та США, нарешті, залишити позаду менталітет «холодної війни» і колективно долати реальні та спільні загрози глобальній стабільності. Цей останній пункт зосереджений на співпраці «кондомініуму» США – НАТО – ЄС – Росія, або так званого «чотирикутника» основних акторів у новій архітектурі європейської безпеки, який є об'єктивною основою для політичного і безпекового співробітництва на трансатлантичному просторі.

Розвиваючи зазначені аргументи, варто зауважити, що ефективне функціонування колективної безпеки потребує підписання усіма, особливо впливовими, державами юридично зобов'язуючого договору, який має передбачати універсальність приєднання. Усі держави мусять дійти згоди стосовно того, яку саме державу в тому чи іншому конфлікті вважати агресором. Окрім того, всі держави повинні мати як можливість, так і бажання активно протидіяти агресії та агресору, вдаючись до погрози застосування колективних дій проти агресора у випадку крайньої необхідності. При цьому повинен бути

високий ступінь зобов'язання і відповідальності в рамках системи, щоб дати переконливу обіцянку потенційним жертвам агресії щодо забезпечення відновлення стабільності.

У статті 1 проекту Договору викладено принцип «неподільної, рівної безпеки, а також не завдання збитку безпеці один одного». Для цього «будь-які заходи безпеки, вжиті Стороною Договору індивідуально або спільно з іншими Сторонами, у тому числі в рамках будь-якої міжнародної організації, військового союзу або коаліції, здійснюються з урахуванням інтересів безпеки всіх інших Сторін» [3].

Слід відмітити, що Гельсінкські угоди 1975 року, Паризька хартія для нової Європи 1990 року та Хартія європейської безпеки 1999 року передбачають, що держави мають право вибирати, до яких альянсів вони приєднуються. Це положення в ДЄБ не розглядається.

У статті 2 відзначається унеможливлення використання третьою державою «з метою підготовки чи здійснення збройного нападу стосовно будь-якої іншої Сторони або Сторін Договору, а також будь-яких інших дій, що істотно впливають на безпеку будь-якої іншої Сторони або Сторін Договору». З цією метою стаття 3 дозволяє будь-якій державі, яка підписала Договір, вимагати від іншої «інформацію про будь-які істотні законодавчі, адміністративні або організаційні заходи, вжиті цією іншою Стороною, які, на думку першої Сторони, можуть вплинути на її безпеку». При цьому не визначено, хто вирішує, чи справді (і наскільки) істотно певна діяльність впливає на безпеку або загрожує безпеці інших Сторін (держав, яка планує вдатися до певних дій, або держава, яка відчуває загрозу). До того ж власне поняття «підготовка до збройного нападу» є суперечливим і суб'єктивно орієнтованим, оскільки залежить від точки зору Сторін та конкретних умов.

Стаття 4 говорить, що для «врегулювання розбіжностей або спорів, які можуть виникнути між Сторонами у зв'язку із тлумаченням або застосуванням цього Договору», Сторони можуть здійснювати консультації та скликати конференції. У статті 5 (пункт 3) зазначається, що «будь-яка Сторона, яку не запросили взяти участь у консультаціях, має право взяти участь за власною ініціативою». Стаття 6 (пункт 3) передбачає, що «Конференція Сторін вважається легітимною, якщо в ній взяли участь принаймні дві третини Сторін Договору». Рішення Конференції приймаються на основі консенсусу і є обов'язковими. Таким чином, будь-яка з держав-учасниць матиме право вето на рішення інших з будь-якого питання. Стаття 7 говорить, що кожна Сторона має право на самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН. Водночас, не визнаються дії держав, їх коаліцій та альянсів у разі, коли учасники «загального безпекового простору» не можуть дійти згоди щодо колективних заходів. Стаття 8 передбачає застосування механізму прийняття рішень і процедури розгляду спорів. Для проведення Конференції необхідна присутність двох третин країн, які підписали договір, і чотири п'ятих – для позачергової Конференції. Рішення вважається обов'язковим, якщо воно прийняте одностайно. Іншими словами, одне вето визначає, чи буде застосовано примус. Таким чином, як зауважує голландський аналітик з питань безпеки Марсель де Хаас, «...наголос на юридично зобов'язуючому характері рішень конференції держав-учасниць запропонованого Договору зробить будь-які незалежні дії Заходу в сфері безпеки, по суті, неможливими» [4].

Прийняття рішень урядовими зібраннями, як описано у статті 4, передбачає укладання спільних резолюцій, що підвищують моральні втрати через бездіяльність, а дипломатія переговорів («конференційна дипломатія») сприятиме переговорним процесам і забезпечить політичний захист. У такий спосіб політики відчувають зобов'язання проводити політику, яку вони можуть захистити на міжнародному рівні. Проте у проекті документа не виписано механізму прийняття рішень, придатного для таких цілей. За-

лишаються невіршеними питання щодо реагування Сторін, їх мобілізації, координації відповіді й реагування на загрозу, розподілу відповідальності та повноважень. Проект Договору не визначає, як можуть бути покарані порушники, що входять до системи колективної безпеки. Йдеться про застосування санкцій без порушення норми невтручання у внутрішні справи держави, інструменти покарання (посередництво, примирення, економічні санкції, превентивне або примусове застосування сили, підтримка миру або примусу до миру), час їх використання і послідовність/комбінації, ескалацію та деескалацію.

США. Розглядаючи європейську безпеку в трансатлантичному контексті, за умов відсутності впевненості у взаємній довірі та передбачуваності з ряду принципів безпекових питань загальна позиція США полягає в необхідності пошуку такого варіанту побудови відносин із Російською Федерацією (РФ), який би сприяв зміцненню безпеки всіх основних учасників розширеного безпекового простору, а також глибшому включенню останньої в сучасну європейську безпекову архітектуру і, насамперед, відповідну систему угод. Вашингтон також прагне поглибити співробітництво з РФ у таких сферах, як боротьба проти тероризму та припинення іранської ядерної програми. Однак сучасна міжнародна практика показує, що міжнародні зобов'язання договорів цінні лише доти, доки Високі договірні сторони бажають їх дотримуватися. У США та їх найбільш відданих союзників існує чітке розуміння того, що для нового Договору з РФ за сьогоднішніх обставин немає підстав, а є реальна можливість покращення (знову ж за певних обставин) відносин із Росією. Водночас, США чітко окреслили «червоні лінії» у своїх переговорах із Москвою, які визначаються такими положеннями:

- забезпечення першочергової ролі НАТО в європейській безпековій архітектурі;
- відкидання будь-якої можливості зміни чинних інститутів безпеки, що, своєю чергою, могло б завдати шкоду безпековим інтересам США або їх союзників;
- унеможливлення російської політики «сфери впливу»;
- абсолютне і неухильне дотримання принципів непорушності кордонів;
- надання подальшої підтримки демократії та правам людини;
- використання НАТО як інструменту ширшого залучення Росії до європейських безпекових процесів; у цьому контексті вбачається доцільність глибшої інституціоналізації відносин як на двосторонньому рівні США – Росія, так і на рівні НАТО – Росія, що дозволило б РФ змінити своє доктринальне сприйняття НАТО як загрози [5].

НАТО. ДЄБ, будучи юридично зобов'язаним договором, існуватиме поряд із Північноатлантичним договором 1949 року. При цьому положення ДЄБ суттєво суперечать положенням Вашингтонського договору. Варто нагадати статтю 10 Північноатлантичного договору, згідно з якою Сторони можуть за взаємною згодою запросити будь-яку іншу європейську державу, здатну дотримуватися принципів Договору, приєднатися до цього Договору. Водночас, стаття 2 ДЄБ говорить про те, що учасник цього Договору не здійснює дій або заходів, які істотно зачіпають безпеку одного або декількох учасників цього Договору, не бере участі в них або не підтримує їх. За таких обставин принцип «відкритих дверей» Альянсу буде порушений, а подальше його розширення взагалі не відбуватиметься без згоди Москви [6].

В умовах існування традиційних та появи нових загроз безпеки як євроатлантичне співтовариство, так і світ у цілому стоять перед загрозою звичайної війни, регіональних конфліктів, етнічних чисток та навіть геноциду. Водночас ніщо не свідчить про те, що сучасна архітектура безпеки не може подолати ці виклики за умов відповідного фінансування і політичної волі зацікавлених держав та/або інституцій. Організація Північноатлантичного договору фактично зберігає свою актуальність з точки зору

європейської безпеки як за часів «холодної війни», так і сьогодні. Відтак не існує раціонально обґрунтованої причини пониження статусу НАТО. Ряд західних аналітиків, зокрема Чарльз Купчан, експерт Ради з міжнародних відносин – незалежного науково-дослідницького центру США, висловив припущення, що, власне, Росія могла б приєднатися до Альянсу [7]. Однак ця країна не є достатньо демократичною для приєднання до НАТО. Понад те, Москва навряд чи погодиться на ПДЧ, який надасть їй такий самий статус, як, наприклад, країнам Балтії [8]. Радше існують реальні сфери і механізми взаємно корисної взаємодії з таких питань, як боротьба проти тероризму, операції «Активні зусилля», військові освітні програми (щорічні 6-місячні програми для Старшого курсу та 2-тижневі інтегровані програми партнерства в Оборонному коледжі НАТО в Римі, а також міжнародні освітні програми під керівництвом Місії Департаменту військового співробітництва Школи НАТО в Обераммергау, ФРН).

Європейський Союз. Увага Росії до відносин з ЄС постійно зростає. Свого часу, у 1997 році, між РФ та Європейським співтовариством було підписано Угоду про партнерство і співробітництво (УПС) [9]. Переговори про укладання УПС проводилися в дусі загального відновлення дружніх відносин між Брюсселем та Москвою і були спрямовані на поглиблення та розширення взаємин в економічній, політичній і культурній сферах. Проте сучасне керівництво Росії дотримується національно-державної моделі розбудови великої держави й має значні застереження щодо нормативно обумовленої наддержавної моделі ЄС.

З точки зору простору зовнішньої безпеки, Європейський Союз висловлює істотні застереження щодо регіональної політики Росії та її нездатності поважати права людини і свободу слова. Таким чином, відносини ЄС – Росія не стали відносинами, заснованими на спільних цінностях і саме це, з точки зору Союзу, зводить нанівець власне сенс існування УПС. Як Євросоюз, так і Росія продовжують розглядати УПС по-різному. Росія тлумачить цю угоду як інструмент проведення незалежно від НАТО переговорів з ЄС з питань європейської безпеки. Однак позиція і першочергова мета Євросоюзу полягає в тому, що розвиток міжвійськових відносин із Росією не є абсолютно необхідним, натомість існує прагнення розвивати політичні та «необезпеківі» відносини, суть яких полягає у висуванні на перший план таких аспектів, як енергетична безпека, зміна клімату і боротьба з бідністю [10]. Водночас, військові та зовнішньополітичні важелі впливу ЄС є істотно вразливими через брак консенсусу з найбільш принципів питань зовнішньої політики. Відтак Брюссель не може не координувати своє реагування на кожне із зазначених питань з іншими інститутами, задіяними у сфері європейської безпеки, зокрема НАТО та ОБСЄ. У цьому сенсі, враховуючи чинні багатосторонні договірно-правові зобов'язання, а також об'єктивні реалії, насамперед ресурсні, між цими організаціями, централізація в ЄС не повинна призводити до змагань з НАТО за пріоритетну роль у сфері європейської безпеки.

Майбутні відносини між Росією та Європейським Союзом будуть, очевидно, також більш реалістичними. Насамперед ЄС прагне до більш глибокого залучення Росії в міжнародні організації та багатосторонні безпекові механізми, зокрема в ОБСЄ та Раду Росія – НАТО. Надзвичайно важливою також є послідовна робота з РФ стосовно ратифікації Договору енергетичної хартії. Таким чином фінансова та дипломатична підтримка ЄС поєднувалася б із розбудовою відносин на основі спільних цінностей. Окрім того, вірогідно, будуть запроваджені взаємозалежні механізми у відносинах Росія – Євросоюз, зокрема останній, очевидно, підтримуватиме вступ РФ до ВТО в обмін на ратифікацію Росією Договору енергетичної хартії.

Висновки:

1. Відбувається постійна трансформація середовища європейської безпеки із чітким окресленням основних «гравців» (США, НАТО, ЄС, Росія).

2. Росія виступила ініціатором дебатів щодо відповідності європейської архітектури безпеки, структур та норм сучасним регіональним і світовим реаліям та потребам.

3. Виникають сумніви щодо можливості реалізації положень Договору про європейську безпеку і відповідного посилення атмосфери взаємної довіри та впевненості, дефіцит яких є основним джерелом напруженості між Росією і багатьма іншими державами трансатлантичного простору. При цьому існують істотні розбіжності у сприйнятті ДЄБ на цьому просторі. Водночас коментарі та настанови між Росією і західними співрозмовниками щодо пропозиції ДЄБ стають дедалі важливішими й підкреслюють нагальність та актуальність змін у сфері безпеки.

4. Обговорення, які розпочалися через пропозицію ДЄБ стосовно перегляду європейських структур безпеки та пропозиції щодо реформування існуючих інститутів, є цінними, оскільки у цьому сенсі вони відповідають порядку денному – відсутності довіри. Деяке відновлення рівноваги у різноманітних сферах діяльності ОБСЄ, зокрема надання вагомшого значення їх військово-політичному виміру, можна вважати позитивним результатом співпраці, як і початок переговорів про контроль над озброєннями та надання додаткової трансатлантичної легітимності ОДКБ.

5. Оскільки у світі й надалі зберігається рівновага сил, а позиція США на міжнародній арені, хоч і оспорювана, але все ще є домінуючою, тенденції до співпраці та пошуку взаємно прийнятних рішень у сфері забезпечення безпеки, очевидно, мають переважати над конкурентними або конфліктними. Поряд із наявними системними змінами в міждержавних відносинах та активізацією доцентрових і відцентрових сил, що формують сучасну міжнародну систему, протягом першого десятиліття XXI століття відбувся помітний перерозподіл сил між країнами трансатлантичного простору. Водночас, зростання стратегічного значення транснаціональних загроз системного характеру свідчить про їх взаємопов'язаність та взаємозалежність у глобальній інформаційній ері.

Література

1. Medvedev D. Speech at Meeting with German Political, Parliamentary and Civil Leaders, Permanent Mission of Russia to NATO June 5, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.natomission.ru/en/print/46/5>
2. Mezhyuev B. Towards Legal Universalism: The Origins and Development of the Medvedev Initiative // Russia in Global Affairs. – 2009. – Vol. 7. – No. 3. – P. 103.
3. Проект Договора о европейской безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.kremlin.ru/news/6152>
4. De Haas M. Medvedev's Alternative European Security Architecture // Security and Human Rights. – 2010. – Vol. 21. – No. 1. – P. 47.
5. McNamara S. Russia's Proposed New European Security Treaty: A Non-Starter for the U.S. and Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/Research/Reports/2010/09/Russia-s-Proposed-New-European-Security-Treaty-A-Non-Starter-for-the-US-and-Europe>
6. Chamysh V. Russia Drafts European Security Pact // Arms Control Today. – 2010. – Vol. 40. – No. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.armscontrol.org/act/2010_01-02/EuropeanSecurity
7. Kupchan Ch. A NATO's Final Frontier // Foreign Affairs. – 2010. – Vol. 89. – No. 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.foreignaffairs.com/articles/66217/charles-a-kupchan/natos-final-frontier>
8. Hunter R. E., Rogov S. M. Engaging Russia as Partner and Participant [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2005/RAND_CF203.pdf
9. Agreement on Partnership and Cooperation Establishing a Partnership Between the European Communities and Their Member States, of One Part, and the Russian Federation, of the Other Part // Official Journal of the European Communities, November 28, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=643>
10. Ashton C. Remarks at the Munich Security Conference, February 6, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/112774.pdf

Стаття надійшла до редакції 10 січня 2011 року

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧАСОПИС-XXI

науковий журнал
ВАК України

Видається з 1996 року
Виходить 6 разів на рік

Світове господарство і міжнародні
економічні відносини
Глобальний розвиток
Геополітика
Національна безпека
Економічна теорія
Економіка і управління
Соціальна економіка і політика
Гроші, фінанси і кредит
Регіональна економіка
Місцеве самоврядування
Політичні інститути і процеси

Автори журналу:

провідні вчені
України та світу,
посли, державні діячі,
міські голови,
лідери бізнесу

**АНАЛІТИКА ДЛЯ ЕЛІТИ:
ПЕРЕДПЛАТИ І ДОЛУЧАЙСЯ!**

**ЯК
ПЕРЕДПЛАТИТИ?**

Через
передплатні агенції:

«Ідея», «Саміт»,
«Періодика»,
«Меркурій»

Через
ДП «Преса»
Передплатний
індекс:
96437

Через редакцію журналу
«Економічний часопис-XXI»:
(044) 235-98-28,
235-98-27
editor@osp.com.ua